

Монгол улсад гэр оронгүйдлийн асуудлыг бууруулах, үгүй болгоход тулгарч буй сорилт бэрхшээл, боломжууд

Монгол улсын Гэр бүл,
хөдөлмөр, нийгмийн
хамгааллын яаманд зориулж
Дэлхийн гэр оронгүйдлийн
асуудлаарх хүрээлэнгээс
боловсруулан хүргэв

Нэршил, нэр томъёоны орчуулга:

1. Institute of Global Homelessness IGH- Дэлхийн гэр оронгүйдлийн асуудлаарх хүрээлэн-ДГОАХ
2. Vanguard Country Partnership- Улс орнуудтай хийсэн Вангаардын Хамтын Ажиллагаа
3. Shelter- Түр хоноглох байр
4. Point-In-Time method- “Тухайн цаг мөч”-ид буюу нэг шөнийн дотор тоолох судалгааны арга
5. UN Habitat- НҮБ-ын хүн амын нутагшил, суурьшлын хөтөлбөр

Товчилсон нэрс:

1. ДГОАХ- Дэлхийн гэр оронгүйдлийн асуудлаарх хүрээлэн
2. ХНХЯ- Хөдөлмөр, Нийгмийн Хамгааллын Яам
3. БХБЯ- Барилга, Хот Байгуулалтын Яам
4. НҮБ- Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага
5. ҮСХ- Үндэсний Статистикийн Хороо
6. ҮСИ- Үндэсний Сайн дурын Илтгэл
7. НХТТ- Нийгмийн Хамгааллын Тусгай Төв
8. АГОХЗ- АНУ-ын Гэр Оронгүйдлийн Хамтарсан Зөвлөл

Танилцуулга

Дэлхийн гэр оронгүйдлийн асуудлаарх хүрээлэн (ДГОХ) -гийн төлөөлөгчид Хөдөлмөр, Нийгмийн Хамгааллын Яамтай байгуулсан “Вангаард Хөтөлбөрийн Улс орнуудтай хийх Хамтын Ажиллагаа”(цаашид Вангаардын хөтөлбөр гэх)-ны хүрээнд 2024 оны 3-р сарын 4-нөөс 12-ны хооронд Монгол Улсад айлчлав. Улаанбаатар хотод байх үеэр бид хатагтай Б.Ундралаар ахлуулсан Хөдөлмөр, Нийгмийн Хамгааллын Яамны ажилтнууд, Нийслэлийн засаг даргын орлогч Одсүрэнгийн Номинчимэг, Үндэсний Статистикийн Хорооны дарга Батмөнхийн Батдаваа, Барилга, Хот Байгуулалтын Яам зэрэг төр засгийн төлөөлөл, Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын агентлагуудын төлөөлөгчидтэй уулзаж, түр хоноглох байруудтай танилцав. Дархан-Уул аймагт бид С.Энхболд даргатай Аймгийн Хөдөлмөр, Халамжийн Үйлчилгээний Газрын хамтран ажилладаг байгууллагууд болон Дархан-Уул аймгийн Засаг дарга Б.Азжаргалтай уулзаж, түр хоноглох байрууд, шинээр байгуулагдсан архины зүй бус хэрэглээний эмчилгээний төвд зочлов. Мөн тус аймагт бид хөдөө орон нутгийн уламжлалт малчин гэр бүлд зочилж ажил амьдралтай нь танилцсан. Бидний айлчлалд Когнос Интернэйшнл судалгааны компанийн захирал Ө.Эрдэнэчимэг ихээхэн дэмжлэг үзүүлсэн юм.

Энэхүү айлчлал нь Монгол Улсыг гэр оронгүйдлийн судалгаа, тооцоолол хийх, энэхүү тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2023 оны 3-р сард гарын үсэг зурсан “Вангаард Хөтөлбөрийн Улс орнуудтай хийх Хамтын Ажиллагаа”-ны гэрээний хүрээнд хийгдсэн юм. Айлчлалын үеэр Монгол улсад гэр оронгүйдлийг арилгахын төлөө тэргүүн шугамд ажиллаж буй хүмүүс, төр засгийн ажилтнууд болон бусад оролцогч талуудын хүчин чармайлт гаргаж буйд маш их сэтгэл ханамжтай байна. Мөн бид олон улсын судалгаан дээр үндэслэн гэр оронгүйдлийг бүрэн дүүрэн урьдчилан сэргийлэх, шийдвэрлэх системийг бий болгох хэрэгцээ шаардлагын талаар ярилцсан. Энэхүү тайлангаар Монгол улсад гэр оронгүйдлийг таслан зогсоох ажлыг хурдасгах олон улсын

шилдэг туршлага, ололт, мэдээллийг танилцуулж байна. Бидний зочилсон түр хоноглох газрууд цэвэр нямбай, үйлчлүүлэгчиддээ өндөр түвшний анхаарал халамж тавьж байсан ба үйлчилгээгээ улам илүү олон төрөл болгож, ажилтнууд нь хандлага, арга барилаа улам сайжруулахыг эрмэлзэж байгаа нь харагдсан. Дархан-Уул аймгийн удирдлага хөдөлмөр эрхлэлт, бичиг баримт, халамж үйлчилгээ зэргийг иргэдэд нэг дороос үзүүлэхээр төвлөрүүлсэн бөгөөд, сэргээн засах төв, орон сууцжуулах зэрэг шинэ хөтөлбөрүүдийг туршихаар ажиллаж эхлээд байна. Цагдаа, боловсрол, эрүүл мэнд, хотжилт зэрэг олон салбарт гэр оронгүйдлийн асуудал улам ихээр хөндөгдсөөр байна. Энэ талын мэдээллийн эх үүсвэрүүд хангалттай байгаа ба Азийн Хөгжлийн Банкны захиалгаар хийгдсэн судалгаанд хэрэгтэй чухал мэдээллүүд байна. Харин энэхүү асуудлыг шийдвэрлэх, одоогийн нөхцөл байдлыг сайжруулахуйц бодлогын шийдвэр гаргах, шинэ хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлэхдээ эдгээр судалгааны мэдээллүүдийг ашиглах л хэрэгтэй байна.

Одоо байгаа давуу талууд дээрээ үндэслэн тогтолцоог зөв тал руу нь өөрчлөх, гэр оронгүй иргэдийн нөхцөлийг сайжруулах дараах боломжууд байна:

- Гэр оронгүй хүмүүсийг түр хоноглох байрнаас тогтвортой, байнгын гэр оронд шилжүүлэхийн тулд орон сууц, байрны сонголтыг өргөжүүлэх;
- Тусламж үйлчилгээг улам илүү сайжруулах, нийгмийн халамжийн хөтөлбөрүүдтэй уялдаа холбоог бэхжүүлэх;
- Эмэгтэйчүүд, хүүхэдтэй ээжүүд гэх зэрэг харилцан адилгүй хэмжээний орлоготой хүмүүст дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хямд үнэтэй орон сууцны хувилбарыг олшруулах;
- Цаг уурын өөрчлөлт болон ажил хөдөлмөр эрхлэх хэрэгцээ шаардлагын үүднээс хөдөө орон нутгаас хот руу шилжин суурьшиж буй хүмүүст дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх замаар гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх.

Монгол улс гэр оронгүйдлийн асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээг нэн даруй хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байна. Монголд байгаа гэр оронгүй иргэд амь насаа алдах өндөр эрсдэлтэй, онцгой эмзэг нөхцөлд байна. Урьд урьдаас илүү олон хүн баталгаат бус байранд амьдарч байгаа ба үүний зэрэгцээ амьдрах зардал улам ихэсч байгаа энэ үед улам олон хүмүүс гэр оронгүй болох эрсдэл дунд байна. Одоогоор үндэсний хэмжээнд гэр оронгүй хүмүүсийн тоог гаргах, түүнчлэн гэр оронгүйдлийн талаар иж бүрэн цогц бодлого байхгүй байна. Гэр оронгүйдэл нь Монгол улсын хувьд үхэл амьдралын асуудал болсон байгаа ч зөв зохицуулалт, төр засгийн хүчтэй удирдлагатайгаар гэр оронгүйдлийн асуудлыг шийдвэрлэж болдгийг та бид мэднэ. Гэр оронгүйдлийн асуудлыг цогцоор нь шийдсэнээр Хөгжлөөс хэн ч үлдэж, орхигдох ёсгүй гэсэн НҮБ-ын Тогтвортой Хөгжлийн Зорилгод хүрэхээр урагшилж байгаа Монгол улсад түлхэц болж өгөх юм.

Дэлхийн гэр оронгүйдлийн асуудлаарх хүрээлэн Монгол улсын ХНХЯ-тай 2023 оны 3-р сард гарын үсэг зурсан “Вангард Хөтөлбөрийн Улс орнуудтай хийх Хамтын Ажиллагаа”-ны гэрээний дагуу Монгол улсыг дараах зорилгын хүрээнд дэмжин ажиллах болно:

- Монгол улсад Гэр оронгүйдлийг бууруулах, таслан зогсоох үндэсний бодлого боловсруулах;

- Үндэсний бодлого, хөтөлбөр боловсруулах ажлын хүрээнд гэр оронгүй байсан ба одоо гэр оронгүй амьдарч байгаа иргэд, ТББ-уудтай зөвлөлдөх;
- Улаанбаатар, Дархан болон хөдөө орон нутагт гэр оронгүйдлийн тархсан байдлыг газарзүйн хувьд тогтоох, суурь судалгааны эхлэл бий болгох зорилгоор 2024 онд анх удаа “Тухайн цаг мөч”-ид буюу нэг шөнийн дотор тоолох судалгааны аргаар тооллого явуулах;
- 2024 онд гэр оронгүйдлийг бууруулах зорилтуудыг тогтоох.

Вангаард хөтөлбөрийн дараагийн алхмууд:

- Иргэний нийгэм, цагдаа, төрийн байгууллагууд (эрүүл мэнд, боловсрол, барилга, хот төлөвлөлт)-ын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулан 2024 оны “Тухайн цаг мөч” тооллогыг төлөвлөх ажлыг эхлүүлэх;
- Иргэний нийгмийг хамруулсан оролцогч талуудын судалгааг жилд нэг удаа хийх;
- НҮБ-ын Гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах иж бүрэн цогц бодлогууд, холбогдох нэршил, хэмжих нэгжийн талаарх шийдвэр, зөвлөмжүүдтэй нийцсэн бодлогын баримт бичгийг боловсруулах.

I. ДГОХ-ийн товч танилцуулга

Дэлхийн Гэр оронгүйдлийн асуудлаарх хүрээлэн (ДГОХ) гэр оронгүйдлийг арилгахад дэлхий нийтээр тэмцэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Хүн бүр баталгаатай, аюулгүй, хэнээс ч үл хамаарсан, аливаа боломжийг олгосон гэр оронтой байх явдал бол бидний алсын хараа, туйлын зорилго юм. АНУ-ын Чикаго хот дахь ДеПол Их сургууль, Их Британийн Лондонд байрлах ДеПол Интернэйшнл байгууллагуудын хамтын ажиллагаанаас 2014 онд ДГОХ үүсэн байгуулагдсан бөгөөд гудамжинд болон тусгай хоноглох газруудад амьдарч байгаа иргэдэд онцгойлон анхаарч гэр оронгүйдлийг дэлхийн хэмжээний асуудал болгон анхаарсан анхны байгууллага юм.

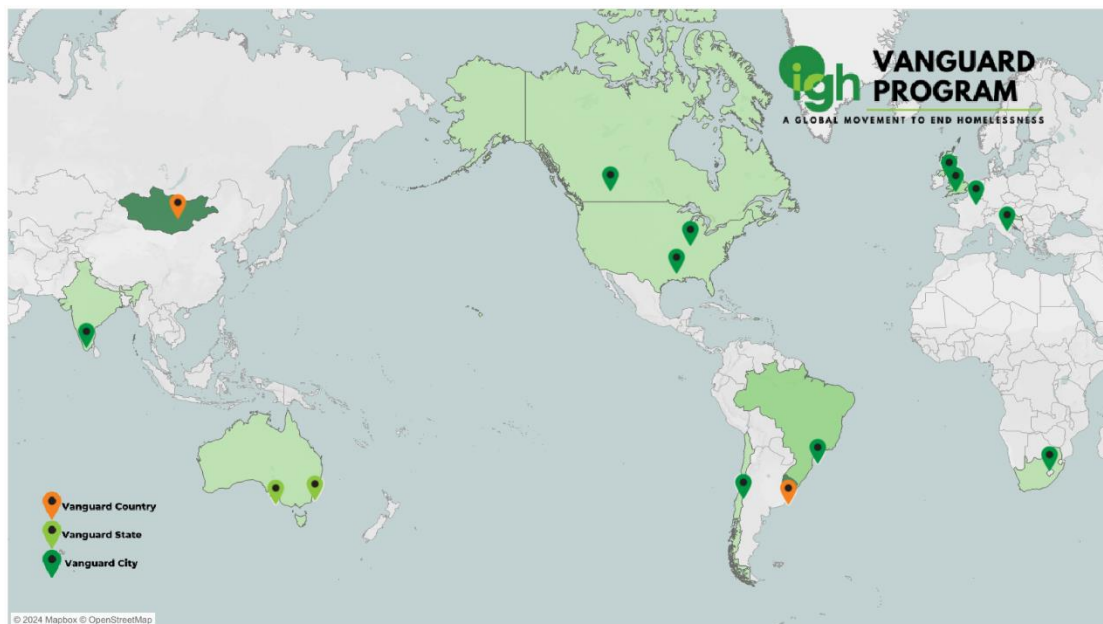
ДГОХ нь НҮБ болон дэлхийн олон орны үндэсний, орон нутгийн болон бүс нутгийн түвшний төр засгийн байгууллагууд, иргэний нийгэм, сургалт, судалгааны байгууллагууд болон гэр оронгүй амьдралд орж байсан иргэдтэй хамтран ажиллаж, гэр оронгүйдлийг үндэсний болон олон улсын хэмжээнд таслан зогсоох боломжийн тухай дуу хоолойгоо хүчтэй хүргэсээр байгаа билээ. Бид дэлхийн улс орнуудад гэр оронгүйдлийг хэмжих тодорхой хэмжүүртэй байх, гэр оронгүйдлийг бууруулж, улмаар устган арилгах туйлын зорилгод нэгдэх, түүнд хүрэх үр дүнтэй арга замуудыг гишүүн орнуудад түгээх дэлхий нийтийн хөдөлгөөнийг дэмжихийг уриалан ажилладаг. НҮБ-ын ТББ-ын Ажлын хэсэг болон бусад олон орны байгууллагуудтай бидний хамтарсан гэр оронгүйдлийг арилгах нөлөөллийн ажлуудын үр дүнд энэхүү асуудалд дэлхий нийтийн анхаарал илүү нэмэгдсэн. Түүнчлэн, НҮБ-ын тогтолцоонд гэр оронгүйдлийн асуудлыг улам илүү таниулах, гишүүн орнуудад гэр оронгүйдэлд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулахад техникийн болон чадавхи бэхжүүлэх туслалцаа дэмжлэг үзүүлэх, дэлхийн гэр оронгүйдлийн талаарх мэдээлэл цуглуулах ажлыг илүү сайн төлөвлөх ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх зорилгоор НҮБ-ын Хүн амын Нутагшил, Суурьшлын Хөтөлбөр байгууллагатай албан ёсны харилцаа тогтоосон.

ДГОХ нь нотолгоонд суурилсан сайн туршлагууд болон шинээр гарч байгаа санаачлагуудыг хамтран ажиллагч байгууллагууддаа дараах хэд хэдэн замаар хуваалцдаг.

ДГОХ -ийн HUB төв нь гэр оронгүйдлийн асуудлаар ажиллаж байгаа хүмүүст ажлын хэрэгцээндээ судалгааны болон баримт мэдээлэл авахад нь туслах зорилготой дэлхийн мэдээлэл, мэдлэгийн төвийн үүргийг Community of Impact Сүлжээгээрээ дамжуулан гүйцэтгэдэг. Тус Сүлжээ нь гэр оронгүйдлийн асуудалд үр дүнтэй шийдлүүдийг санал болгох, мэргэжилтэн, шинжээчдийг оролцуулсан вэбинар, гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрийн шийдлүүдэд оруулах хувь нэмрийг дэмжих зорилготой эрдэм шинжилгээний Олон Улсын Гэр Оронгүйдлийн Сэтгүүл (ОУГОС)-ийг эрхлэн гаргах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг. ДГОХ нь ОУГОС-ийн бага хурлын хамтран зохион байгуулагчаар ажилладаг бөгөөд тус хурал 2023 онд Чикагод болсон, мөн 2025 онд Чили улсад болох юм.

А. Вангаард хөтөлбөр

Вангард хөтөлбөрт хамтран ажиллаж буй дэлхийн олон орны хот, бүс нутаг, улс орнууд өөр өөрийн орон нутгийн онцлог, нөхцөл байдалдаа тохируулан гэр оронгүйдлийг дорвитой бууруулах буюу тэглэх зорилго тавин ажилладаг. Энэхүү санаачилга нь орон нутгийнхны мэргэжлийн ур чадвар, шинэ санаа, санаачлагыг дэмжин хөгжүүлэх зорилготой бөгөөд нутгийн болон дэлхийн түвшинд мэдлэг, мэдээллээ харилцан солилцох боломж олгодог. ДГОХ нь гэр оронгүйдлийг тэглэхэд тулгарч буй сорилтуудыг шийдвэрлэх, удирдагчдыг дэмжих зорилгоор гэр оронгүйдлийн мэргэжилтнүүдийн дэлхийн сүлжээг ашиглан тодорхой техникийн тусламж үзүүлдэг. Цаашилбал, энэхүү хамтын ажиллагааны хүрээнд гэр оронгүйдлийг тэглэх төлөвлөгөөг дэмжих, оролцогч талуудыг хамтран ажиллахыг уриалах, Вангард сүлжээгээр дамжуулан сайн туршлагаа олон улсын түвшинд хуваалцах боломжоор хангах замаар хотуудын үйл ажиллагааг дэмждэг.

В. Вангард хөтөлбөрийн олон улсын үнэлгээний зөвлөмжүүд

Вангард хөтөлбөрт хамрагдаж буй хотуудын гудамжны гэр оронгүйдлийг тэглэх: Херриот-Уатт их сургуулийн I-SPHERE (Их Британий улсын Херриот-Уатт их сургуулийн

дэргэдэх судалгааны төв) болон GISS Bremen (Герман улсын судалгааны байгууллага)-ийн хамтран хийсэн олон улсын харьцуулсан судалгаагаар ДГОХ-ийн Вангардын эхний жилийн 13 хотын гудамжны гэр оронгүйдлийг шийдвэрлэхэд үр дүнтэй, болон үр дүнгүй арга хэмжээнүүдийг судлаад дараах зөвлөмжийг өгсөн:

Үр дүнтэй арга хэмжээнүүд	Үр дүнгүй арга хэмжээнүүд
• Гэр оронгүйдлийг удирдан зохион байгуулахаас илүүтэйгээр түүнийг бууруулах бодит ажил хэрэг рүү анхаарлыг шилжүүлэх; • Төрийн болон төрийн бус аль нэгэн салбараас гэр оронгүйдлийн асуудалд чиглэсэн тодорхой зорилго, хүчин чармайлттай үйл ажиллагааг тэргүүлэн удирдах удирдагчтай байх; • Гэр оронгүй хүмүүсийг тодорхойлж, бүртгэн хянадаг орон гэргүйчүүдийн үйлчилгээний зохицуулалттай нэвтрэх систем бий болгох; • Илүү онцгой тусламж дэмжлэг хэрэгтэй хүмүүсийн ганцаарчилсан хувийн бүртгэл хөтлөх; • Нийгэд нь нэг аргыг хэрэглэхгүйгээр бүлэг тус бүрийн онцгой хэрэгцээнд тохируулан арга замаа сонгох; • Гудамжинд хүрч үйлчлэх үйлчилгээ- тэнэмэл амьдралаас гарах, шөнөдөө хоноглуулдаг төвийн амьдралаас татан гаргахад туслах үйлчилгээ; • Яаралтай үед түр байрлуулах, тодорхой шаардлагыг хангасан зохистой байраар хангах (шууд байрлуулах байр байхгүй тохиолдолд) – аюулгүй, сайн зохион байгуулалттай, нэр төртэй, аль болох цөөн тооны хүмүүс нэг өрөөнд орох эсвэл ганцаарчлан орох боломжоор хангах; • Тогтвортой байранд нэн даруй оруулах;	• Дэлхийн хөгжингүй болон хөгжиж буй орнуудад аль алинд нь түгээмэл хэрэглэсээр ирсэн том хэмжээний, нийтийн түр хоноглох байр ашиглах; • Гэр оронгүй хүмүүст үзүүлэх үйлчилгээг шашны байгууллагуудад хэт ихээр найдан хийлгэх нь бие физиологи, шүтэн бишрэх хэрэгцээ рүү анхаарлыг шилжүүлж, тогтолцооны дутмаг хангалтгүй байгаа асуудал анхаарлын гадуур үлдэх сул талтай; • Тусламж дэмжлэг (орон байр, түр хоноглох байр г.м) үзүүлэх зорилгогүйгээр цагдаа, хотын удирдлагаас түрэмгийлэн хүч хэрэглэн оролцох нь гэр оронгүй хүмүүсийн хувьд “хаалга хаагдах”-ад хүргэдэг; • Тусламж дэмжлэг авах боломжийг зөвхөн иргэний үнэмлэх, иргэншлийн статус болон “танил, холбоо”-гоор олгохоор хязгаарлах; • Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ байхгүй- ихэнх хотууд шорон, эмнэлэг, асрамжийн газар зэрэг гэр оронгүйдэлд шууд шилжих магадлал өндөртэй газруудаас гудамжинд гарах эрсдэлийг урьдчилан сэргийлсэн арга хэмжээнд маш бага анхаарал хандуулдаг

• Орон гэртэй болох, түүндээ тогтмол суурьшихад нь санхүүгийн, сэтгэлзүйн болон практик тусламж үзүүлэх (Эрчимтэй тусламж дэмжлэг хэрэгцээтэй хүмүүст зориулсан Нэн тэргүүнд гэр орноор хангах буюу Housing First хөтөлбөрийн туслалцаа г.м); • Сэтгэлзүйн эрүүл мэнд, архи тамхи, мансууруулах бодисны зүй бус хэрэглээ болон бусад мэргэжлийн туслалцааг хэрэгцээтэй хүмүүст нь нөхцөл шаардлага тавилгүйгээр үзүүлэх; • Гэр бүлийнхэнтэйгээ эвлэрэх	
--	--

II. НҮБ -ээс гэр оронгүйдлийн асуудалд анхаарсан байдал

Сүүлийн 5 жилд, гэр оронгүйдлийн асуудал НҮБ-ын хувьд улам их анхаарал татсан асуудал болсоор байна. 2020 оны 6-р сард НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн зөвлөл Гэр Оронгүйдлийн тогтоол (E/RES/2020/7), 2021 оны 12-р сард Ерөнхий Ассамблей мөн Гэр оронгүйдлийн тогтоолыг (A/RES/76/133) баталж, хамгийн сүүлд 2023 оны 7-р сард НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын гэр оронгүйдлийн тайлан (A/78/236) гаргасан байна. Эдгээрийг оролцуулан олон тооны бусад тогтоол шийдвэр, тайлангууд гэр оронгүйдлийг дэлхийн хэмжээний асуудал гэж үзсэн бөгөөд дэлхий нийтээрээ энэхүү асуудалд шийдэл гаргах, гэр оронгүйдлийн асуудлыг Тогтвортой Хөгжлийн Зорилго #1 “Ядуурлыг арилгах”, Зорилго #11 “Тогтвортой хот, орчныг бий болгох” -той холбох шаардлагатай гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн байна. Эдгээр тогтоол, тайлангууд гэр оронгүйдлийг гурван үндсэн ангилалд хуваасан: 1) гудамж, задгай орчин, хүн амьдрах зориулалтын бус сууцанд амьдарч буй хүмүүс; 2) гэр оронгүй иргэдэд зориулсан түр хоноглох байранд амьдарч буй иргэд; 3) тухайн улсын хууль эрхзүйд заасан бол, амьдарч буй сууцных нь эзэмших эрх нь баталгаажаагүй, суурь үйлчилгээнд хамрагдаагүй, амьдран суух нөхцөл нь ноцтой зөрчигдсөн иргэдийг хамааруулсан байна. Дээрх тогтоол, тайлангууд гэр оронгүйдлийн бүх хэлбэрийг НҮБ-ын Хүний Эрхийн Түгээмэл Тунхаглалд заасан зохистой сууцанд амьдрах хүний эрхийн зөрчил гэж хүлээн зөвшөөрсөн байна.

Цаашилбал, эдгээр тогтоол, тайлангууд НҮБ-ын гишүүн орнуудад хандан гэр оронгүйдлийн талаархи хүн амзүйн мэдээллийг нарийвчлан цуглуулж, гэр оронгүйдлийн ангиллуудыг тогтоон, одоогийн хэмжих аргачлалуудыг хамтран хэрэглэхийг уриалж, үндэсний болон дэлхийн түвшинд бодлого боловсруулахад гэр оронгүйдлийн мэдээллийг хэмжих, цуглуулах үйл явцыг нэгтгэн, гэр оронгүй иргэдэд нөлөөлөх нэгдсэн, бүх талын оролцоог хангасан, үр дүнтэй бодлого, хөтөлбөрүүд боловсруулахыг уриалсан.

ДГОХ тус тогтоолуудын зүгээс гэр оронгүйдлийн асуудалд хандсан уриалгуудыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх, тайлангуудын талаар чиглэл, зөвлөмж өгөх зорилгоор орон нутгийн болон үндэсний түвшний засгийн газрын байгууллагуудад

техникийн туслалцаа үзүүлэхээр НҮБ-ын Хүн амын Нутагшил, Суурьшлын Хөтөлбөр (НҮБ-Хабитат)- тэй албан ёсоор хамтран ажиллаж байна.

Гэр оронгүйдлийн асуудалд дэлхийн, үндэсний болон орон нутгийн хүчин чармайлтыг хамтруулан нэгтгэх зорилгоор НҮБ-ын байранд олон тооны оролцогч талуудтай уулзах боломж гарсанд талархаж байна. НҮБ-ын Тогтвортой Хөгжлийн Зорилтуудыг хэрэгжүүлэх, орон нутгийн болон үндэсний зорилтуудыг дэлхий нийтийн зорилгод нийцүүлэхэд гаргаж буй хичээл зүтгэлийг үнэлж байна.

Дэлхийн олон орнууд гэр оронгүйдлийн асуудлыг НҮБ-ын Үндэсний Сайн дурын Илтгэл (ҮСИ)- дээ оруулсан байдаг. Тэдгээр орнууд гэр оронгүйдлийн асуудлыг Тогтвортой Хөгжлийн зорилт #1-ийн дор Ядуурлыг устгах, мөн Тогтвортой Хөгжлийн зорилт #11-ийн дор Тогтвортой Хот, орон нутаг гэсэн хэсгийн дор оруулсан байдаг. Монгол улс 2023 оны ҮСИ-дээ гэр оронгүйдлийн асуудлыг Тогтвортой Хөгжлийн Зорилтуудын “хөгжлөөс хэн ч үлдэх, хоцрох ёсгүй” гэсэн зарчмын дор 2018 оны нийгмийн үзүүлэлтүүдийн түүвэр судалгаа, 2021 оны өрхийн нийгэм эдийн засгийн судалгаанд хийсэн дүн шинжилгээгээр “гэр оронгүй тэнэмэл иргэд” бол боломж нь хязгаарлагдсан, тэгш бус байдалд өртсөн хүн ам юм хэмээн тодорхойлсон байна. НҮБ-ын зааварчилгааны дагуу гэр оронгүйдлийн асуудалд хандсан цогц бодлого боловсруулахад бид Монгол улсад туслахад бэлэн байна.

ДГОХ-ээс гаргасан гэр оронгүйдлийг тодорхойлох дэлхийн томьёолол

Энэхүү томьёолол нь дэлхийн зургаан тивийн судлаачид, бодлогын шинжээчид, энэ чиглэлийн ажлыг удирдан ажиллаж буй удирдах түвшний ажилтнуудтай хамтран ажилласны үр дүнд гарсан бүтээгдэхүүн юм.

Тус томьёололд гэр оронгүйдлийг нэгдсэн байдлаар “амьдрах зориулалтын наад захын шаардлага хангасан сууцны хүртээмжгүй байдал” гэж тодорхойлсон бөгөөд энэ ангилалд хамаарах орон сууцны төрлүүдийг нэрлэсэн байна.

Гэр оронгүй иргэн	Түр хоноглох төв болон эрсдэлт үед орогнох байранд амьдарч буй иргэн	Зохисгүй, аюулгүй бус орон сууцанд амьдарч буй иргэн
1А Гудамжинд эсхүл задгай газарт (цэцэрлэгт хүрээлэн, төмөр замын далан, гүүрний доор, замын хажуу, голын эрэг, ой мод гэх мэт) хонож буй иргэн 1В Хүн амьдрах зориулалтын бус сууцанд (автобус болон вагоны буудал, таксины зогсоол, эзэнгүй барилга, нийтийн барилга, байгууламж гэх мэт) хонож буй иргэн 1С Автомашин, хүн тэрэг, завь, бусад тээврийн хэрэгсэлд хонож буй иргэн 1D “Гудамж цэвэрлэгч” буюу оромж барьж, нэг цэгт тогтмол амьдардаг иргэн, өрх айл	2А Түр хоноглох байранд хонож буй иргэн (орой бүр унтах газраа хайж олно) 2В Гэр оронгүй иргэдэд зориулсан төв болон бусад түр хоноглох төвд амьдарч буй иргэн (өрөө, ор хуваарилж өгдөг) 2С Гэр бүлийн хүчирхийллээс зугтан түр хамгаалах байранд буй хүүхэд, эмэгтэйчүүд 2D Дотооддоо шилжин суурьшсан иргэдэд зориулсан хуаранд байрлаж буй зэвсэгт мөргөлдөөн, байгалийн гамшиг, хүнээс үүдэлтэй гамшиг, хүний эрхийн зөрчил, хөгжлийн гэх мэт шалтгааны улмаас орон гэрээсээ дайжсан, ингэхдээ хил даваагүй дотооддоо оршин сууж буй иргэн 2Е Орогнол хүсэгчид, дүрвэгсэд болон цагаач иргэдийг хүлээн	3 А. Түр хугацаанд найз нөхөд, ах дүү, хамаатан садангийнхаа гэрт амьдарч буй иргэн 3В. Хүчирхийлэлд өртөх эрсэлд амьдарч буй иргэн 3С. Хямд зочид буудал, дэн буудалд амьдарч буй иргэн 3D. Хүн амьдрах зориулалтын бус сууцанд шахцалдан амьдарч буй иргэн 3Е. Хүн амьдрах зориулалтын бус сууцанд амьдарч буй иргэн 3F. Чиргүүл, майханд амьдарч буй иргэн 3G. Хэт олуулаа амьдарч буй иргэн 3Н. Хүн амьдрах зориулалтын бус сууц, түр зуурын зориулалттай барилга байгууламж, ядуусын хороолол
	авах хуаран болон хүлээн авах/түр байрлуулах төвд байгаа иргэн	болон албан бус сууцанд амьдарч буй иргэн

III. Монгол улсаас Гэр оронгүйдлийн талаар авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

А. Түр хоноглох байр, нийтийн байр

ДГОХ-ын ажилтнууд Улаанбаатар, Дархан хотуудад “Өлзийт-Асар” ТББ, Нийгмийн Хамгааллын Тусгай Төв (НХТТ), “Missionaries of Charity” түр хоноглох байр зэрэг хэд хэдэн түр хоноглох байр, нийтийн байруудаар очиж үзсэн.

Бидний очсон бүх түр хоноглох байр, төвүүдэд хоол хүнс, нийтийн унтлагын өрөө, гэр зэрэг үндсэн үйлчилгээ, эрүүл ахуй, эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээ үзүүлж байгааг ажигласан. Мөн ажил, бизнес эрхлэх, орлого олох үйл ажиллагаа, хөдөлмөр эрхлэх сургалт эсвэл гэрчилгээ олгох боломжоор хангагдсан байсан. Ажилчид нь тулгарч байсан бэрхшээл, сорилтыг ойлгож, орон гэргүй болсон хүмүүст чин сэтгэлээсээ анхаарал халамж тавьж байгаа нь бидэнд мэдэгдэж байсан. Бидний зочилсон түр хоноглох байр, төвүүд бүгд цэвэрхэн, тохь тухтай, сонирхолтой чимэглэл, цэцэг ургамлаар чимэглэгдсэн, өнгөлөг байв. Уламжлалт, бие даасан амьдрах хэв маягийг эрхэмлэдэг иргэдэд зориулан нийтийн унтлагын өрөөнөөс гадна гэр барьж өгсөн байсанд бид гүнээ талархаж байлаа. Хэдийгээр зарим хоргодох байр, төвүүд өвлийн улиралд илүү их ачаалалтай ажилладаг ч бидний зочилсон түр хоноглох байрны хувьд иргэд шаардлагатай бол зуны саруудад байрлаж, зарим тохиолдолд хэдэн өвөл дараалан амьдрах боломжтой байдаг. Өөрөөр хэлбэл, тэдний

оршин суух хугацаанд хязгаарлалт байхгүй байгаа нь маш эерэг, олон улсын шилдэг туршлагад нийцэж байгаа юм. Жилийн турш үйлчлэх ийм үйлчилгээг Монгол дахь бусад түр хоноглох байранд нэвтрүүлэхийг зөвлөж байна.

“Өлзийт Асралт” ТББ-ын түр хоноглох байр нь гэр оронгүй амьдарч байсан хүмүүс өөрсдийн санаачлагаар үүсгэн байгуулж ажиллуулдаг түр хоноглох байр гэдгээрээ онцлог юм. Эрдмийн зэрэг, гэрчилгээнээс хавьгүй илүү тэдний туулсан амьдралын туршлага нь түр хоноглох байр, түүний үйлчилгээг гэр оронгүй хүмүүсийг эдгээж, гэр оронгүйдлээс ангижруулах зорилготой яг нийцэж байгаа юм. Түр хоноглох байрны захирал болон оршин суугчид бие биедээ дэмжлэг үзүүлсэн сайн орчин бүрдүүлэхийг анхаарч ажилладаг. “Өлзийт Асралт” ТББ -д хэсэг хугацаанд амьдарч байсан оршин суугчдын ихэнх нь өвлийн улиралд голчлон хоол унд, эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээгээр гудамжинд байгаа хүмүүст тусалцаа үзүүлэх ажилд идэвхтэй оролцож байна. “Өлзийт Асралт” ТББ болон Хөдөлмөр Нийгмийн Хамгааллын Яам (ХНХЯ)-ны хооронд төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаа үүсэн хөгжиж, өвлийн улиралд ХНХЯ-аас “Өлзийт Асралт” ТББ-ын чадавхийг нэмэгдүүлэх санхүүжилтийг олгодог.

Улсын түр хоноглох байрны онцлог давуу тал бол оршин суугчдад үзүүлэх сэтгэлзүйн эмчилгээ, ажилд сургах, ажлын байраар хангах зэрэг цогц үйлчилгээ юм. Одоогийн захирал нь олон улсын томоохон ТББ-д ажиллаж байсан туршлагатай байгаа нь хүн төвтэй философийг хэрэгжүүлэхэд маш чухал ач холбогдолтой юм. Дархан-Уул аймаг дахь “Missionaries of Charity” түр хоноглох байрны онцлог давуу тал бол Дархан-Уул аймгийн ХНХЯ-ны хооронд үүсгэсэн төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаа бөгөөд ХНХЯ нь “Missionaries of Charity” түр хоноглох байранд үйл ажиллагаа явуулах санхүүжилтийг олгодог.

ХНХЯ өөр 6 түр хоноглох байранд санхүүжилт олгодог бөгөөд бид цаашид тэдгээр байруудаар зочилж, удирдах ажилтнуудыг оролцуулан техникийн тусалцаа үзүүлэх сонирхолтой байгаа.

В. Үйлчилгээг төрөлжүүлж, чанарыг сайжруулах талаар

Бид Улаанбаатар, Дархан дахь түр хоноглох байранд зочлохдоо үндсэн хэрэгцээг хангахаас гадна хөтөлбөр, дэмжлэгийг өргөжүүлэх боломжтой байгаа хандлагыг олж харсан. Хөтөлбөрүүдийг тодорхой дэд бүлгүүдийн онцлог хэрэгцээнд нийцүүлэн чиглүүлж хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй байдаг гэдгийг олон улсын туршлага нотлон харуулдаг. Дарханд гэр оронгүй хүмүүсийн цогц хэрэгцээг хангах хариу арга хэмжээ болгон шинэ хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлж эхэлж байна. Архинд донтох өвчтэй хүмүүсийн хэсэг нэлээдгүй байсан тул тус газраас архины эмчилгээний төв байгуулж, иргэдэд дэмжлэг үзүүлж, эмчилгээ хийдэг. Нэмж дурьдахад хөтөлбөрт хамрагдаад гарч байгаа хүмүүст дэмжлэг үзүүлэх, тэдний бие даахад нь туслахын тулд орон байр шаардлагатай байсан бөгөөд тус хэлтэс Дархан хотын захад ферм/орон байрны хөтөлбөрийг эхлүүлэхээр ажиллаж эхэлсэн байсан.

Энэ маягаар Улаанбаатар хотод хотын түр хоноглох байранд хөтөлбөрүүдээ өргөжүүлж, үйлчилгээнийхээ төрлийг олшруулж байгаа, мөн “Өлзийт Асралт” ТББ

хөдөлмөрийн чадвар олгох сургалт зохион байгуулж, иргэдийн бие даах байдлыг цаашид дэмжих үүднээс орон байрны сонголтуудыг өргөжүүлэх арга замын талаар төлөвлөж эхэлжээ. Энэ нь халамж үйлчилгээний үйл ажиллагаа улам илүү төрөлжиж, гэр оронгүй хүмүүсийн өөр өөрийн гэсэн онцлог ялгаатай хэрэгцээнд тохируулан анхаарсан илүү үр дүнтэй чиг хандлага юм. IV.В бүлэгт бид халамжийн үйлчилгээний төрлүүд, тэдгээрийг цаашид өргөжүүлэх боломжийн талаар илүү гүнзгий танилцуулах болно.

С. Олон салбараас оролцогч талуудтай хамтран ажиллах тухай

Гэр оронгүйдлийн асуудлыг шийдвэрлэхэд нийгмийг бүхэлд нь хамарсан цогц арга барил, зарчим баримтлах нь үр дүнтэй гэж ДГОХ үздэг. Дан ганцаараа гэр оронгүй байдлыг таслан зогсоож чадах нэг ч хувь хүн, байгууллага, агентлаг байхгүй. Гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, таслан зогсоох үр дүнтэй бодлого, хөтөлбөрийг бий болгож хэрэгжүүлэхийн тулд олон оролцогч талууд хамтран ажиллах шаардлагатай. Эдгээр сонирхогч талуудад: гэр оронгүй амьдралаар явж байсан хүмүүс буюу даван туулагчид; орон сууц, гэр оронгүй хүмүүсийн асуудлыг хариуцдаг орон нутгийн болон үндэсний төрийн байгууллагууд; гэр оронгүй, шаардлага хангаагүй орон сууцанд амьдарч буй иргэдэд орон байр, орон сууц, үйлчилгээ үзүүлдэг төрийн бус байгууллага; эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэгчид; хууль зүйн мэргэжилтнүүд; судлаач, эрдэмтэд; статистикийн газрууд болон бусад газруудыг нэрлэж болно.

ХНХЯ нь “Өлзийт Асралт” зэрэг ТББ-ууд, “Когнос Интернэйшнл” ХХК-ийн Өлзийсүрэнгийн Эрдэнэчимэг зэрэг судлаачид, “Энэрэл эмнэлэг” зэрэг эрүүл мэндийн байгууллагууд, мөн ДГОХ зэрэг байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, эдгээр харилцааг бий болгож, хөгжүүлэхийн тулд идэвхтэй ажиллаж байгааг бид ажиглалаа. Цаашид ХНХЯ-ыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээ ялангуяа гэр оронгүй амьдралыг даван туулагчид, амьдрах болон түр хоноглох байр, үйлчилгээ үзүүлдэг ТББ-ууд, судлаачидтай хамтын ажиллагааг үргэлжлүүлэн хөгжүүлж, өргөжүүлэхийг уриалж байна. Түүнчлэн Барилга, Хот Байгуулалтын Яам, Эрүүл мэндийн яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Үндэсний статистикийн хороо зэрэг засгийн газар, салбар хоорондын харилцааг үргэлжлүүлэн хөгжүүлэхийг уриалж байна. ДГОХ-ийн зүгээс төр, хувийн хэвшлийн харилцааг бэхжүүлэхийг дэмжихэд нь дэм болох оролцогч талуудын тогтмол судалгааг боловсруулж, явуулах, мөн олон нийтийн оролцооны бүтэц, зохион байгуулалтын талаар санал зөвлөмж өгч ажилладаг.

Гэр оронгүйдлийн асуудлаар холбогдох яамдууд хамтран улирал тутам хуралдаж байхыг зөвлөж байна. Энэхүү асуудлын нарийн төвөгтэй байдлаас шалтгаалан ХНХЯ дангаараа гэр оронгүйдлийг арилгах боломжгүй юм. Бусад яамд гэр оронгүйдлийн асуудал өөрийнх нь салбартай хэрхэн холбогдож байгаа, түүнийг шийдвэрлэх арга хэмжээнүүдийг бэхжүүлж, сулруулж буй бодлого, хууль тогтоомжуудыг судлан тодорхойлох, санхүүгийн болон хүн хүчний зардлыг тооцоолон боловсруулах зорилгоор ХНХЯ-тай тогтмол уулзаж байх шаардлагатай. Яамдууд хамтран гэр оронгүйдлийн асуудлыг цогцоор нь шийдвэрлэхийн тулд харилцан уялдаатай стратеги, хамтын нөөцийг бүрдүүлэх ёстой.

Үүний нэг тод жишээ бол АНУ-ын яамд хоорондын хамтын ажиллагаанаас үүссэн АНУ-ын Гэр Оронгүйдлийн Хамтарсан Зөвлөл (АГОХЗ) юм. АГОХЗ Эрүүл мэнд, Хүний Үйлчилгээний яам, Боловсрол, Хөдөлмөр, Орон сууц Хот Хөгжүүлэх, Ахмад Зүтгэлтний, ХАА-н, Худалдаа, Батлан хамгаалах, Эрчим хүч, Дотоодыг хамгаалах, Дотоод Хэрэг, Хуульзүй, Тээвэр, болон бусад яамдыг оролцуулсан нийт 19 яамдын удирдагчдаас бүрддэг. АГОХЗ нь дарга, дэд даргатай бөгөөд, жилд 4 удаа уулзалдаж, гэр оронгүйдлийн асуудлаар үндэсний төлөвлөгөө гаргаж төлөвлөгөөнд багтсан зорилгодоо нийцсэн ажлуудыг хэрэгжүүлдэг.

D. Судалгаа, оролцогч талуудын хувь нэмэр

Гэр оронгүйдлийн асуудалд хандах хамгийн анхны алхам бол асуудлын хүрээг тодорхойлох, мэдээлэл цуглуулах, оролцогч хамтрагч талууд болон хэрэглэгчийн оруулах хувь нэмрийг тодорхойлох зэрэг асуудал юм. Бодлого боловсруулах, хөтөлбөрт хэрэглэж болохоор олон тооны мэдээлэл дата бэлэн байгаагаас дурдвал: Нийслэлийн Халамжийн хэлтэсээс цуглуулсан мэдээлэл, УБ дахь гэр оронгүй иргэдийн нөхцөл байдлын түргэвчилсэн судалгаа гэх зэрэг байна.

Одоогийн байгаа өгөгдлийг ашиглах нь хөтөлбөрийн үр ашгийг дээшлүүлэх, хөтөлбөрийг түргэн хугацаанд хэрэгжүүлэх, нөхцөл байдалдаа тохируулан өөрчлөлт хийх боломжийг олгоно. Эдгээр мэдээлэл нь бодлого боловсруулах, нөөцийг үр ашигтай хуваарилах, хэрэгцээт иргэдэд үйлчилгээг хүргэхэд үндсэн суурь нь болох юм. Өгөгдлийг гэр оронгүйдэл үүсэхээс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд ашиглаж болно. Жишээлбэл, Австрали, Финланд, Норвеги, Шотланд, АНУ-д гэр оронгүй иргэдийн эрсдэл, хүчин зүйлсийг ойлгох, гэр оронгүй болохоос урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөрүүдийг бий болгох зорилгоор судалгаа явуулдаг.

Монгол Улсын хувьд дараагийн алхам бол гэр оронгүй хүмүүсийн тооллогыг үндэсний хэмжээнд явуулах явдал бөгөөд одоо байгаа мэдээллийг аргачлал зохиох, өнөөгийн хэрэгцээ, чиг хандлагыг тодорхойлох, халуун цэг, түлхүүр мэдээлэгчдийг тодорхойлоход ашиглах боломжтой.

IV. Хэрэгцээ шаардлага, боломжууд

A. Өргөтгөсөн сууцны хэрэгцээ шаардлага

Энэ салбарт үйлчилгээ үзүүлж буй хүмүүстэй уулзаж ярилцахад, гэр оронгүй иргэдийг цаашид бие даан амьдрахад нь амьдрах байртай болоход нь туслалцаа үзүүлэх, ялангуяа ажилтай болсон иргэдэд энэ талын дэмжлэг үзүүлэх нь чухал байна гэж онцолж байлаа. Монгол улсад түр хоноглох байр, нийтийн байрнаас илүү бие даасан хэрнээ тодорхой түвшинд дэмжлэгтэй байр руу шилжин орох боломж байгаа нь ажиглагдсан. Жишээлбэл, Вангардын хамтран ажилладаг Уругвай улсад, Нийгмийн хөгжлийн Яам нь Орон сууцны Яамтайгаа хамтран хотын эргэн тойронд 3-4 ганц бие эрэгтэйчүүд нэг дор орох боломжтой байрнуудтай жижиг хэмжээний орон сууцны хороолол байгуулсан. Тэдгээр эрчүүдийн хувьд бие даан амьдрах хүсэлтэй хэдий ч архинаас гарч эрүүл

амьдралаар амьдрахад нь сэтгэлзүйн дэмжлэг тусламж хэрэгтэй, мөн хөдөлмөрийн ур чадвар, ажил хөдөлмөрийн түүхээ хадгалах, эргэн нийгэмшихэд нь дэмжлэг хэрэгтэй хүмүүс байдаг.

Вангардын хамтрагч Чикаго хотын нэгэн жишээ: Хотын захиргаанаас хотын эргэн тойронд хүн ам бага оршин суудаг орчны орон сууцнуудад ТББ-уудтай хамтран иргэд, өрхүүдэд 24 хүртэлх сарын байрны түрээс, хэрэглээний зардлыг олгож, хөдөлмөрийн ур чадвараа хөгжүүлэх, нийгэмших хугацаанд нь нийгмийн ажилтан/сэтгэлзүйчийн туслалцаа үзүүлдэг.

Тусламж авах тодорхой хугацаа заасан хөтөлбөрийн хувьд тухайн хүн, гэр бүлийг хөтөлбөрийн төгсгөлд бүрэн бие даах чадвартай болгох бодит төлөвлөгөөтэйгээр кэйс менежэр нь дэмжиж ажиллах нь чухал бөгөөд эс тэгвээс тэд гэр оронгүй байдалдаа буцаад орох өндөр магадлалтай байдаг. Вангард хөтөлбөрийн гишүүн Бразилийн Сан Пауло хот Риэнконтро нэртэй дээрхтэй ижил төстэй нэгэн хөтөлбөрийн хүрээнд өндөр чанартай, боломжийн үнэтэй тээврийн чингэлгээр барьсан сууцаар жижиг тосгон байгуулсан бөгөөд гэр оронгүй болсон хүүхэдтэй эмэгтэйчүүд ажил, боловсрол эзэмшихийн зэрэгцээ хэдэн сарын турш амьдрах боломжтой. Эцэг эх нь ажилтай болж, гэр бүлээ орон сууцтай болгох боломжтой болсон үедээ тэд шинэ байранд нүүж очсон ч бие даах чадвартай болох хүртэл шилжилтийн үеийг амжилттай хэрэгжүүлэхийн тулд түр зуурын санхүүгийн дэмжлэг авах боломжтой хэвээр байна.

Мөн өөр нэг жишээ бол ‘Нэн тэргүүнд гэр оронтой болгох’ буюу “Housing First” загварыг дэлхийн олон оронд хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй эсвэл бодисын хэрэглээний асуудалтай хүмүүсийг байрлуулахад өргөн ашигладаг. “Housing First” загварт иргэд хаана амьдрахаа сонгох эрхтэй бөгөөд тэд орлогынхоо 30 хувийг түрээсийн төлбөрт төлж, орон сууцныхаа зардлын үлдсэн хэсгийг засгийн газрын татаасаар нөхдөг. Тус хөтөлбөрт хүмүүсийг кэйс менежментийн үйлчилгээнд оруулж нийгэмшүүлэх, сэтгэцийн болон бие махбодийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг авах, орон байртай хэвээр үлдэхэд шаардлагатай бусад тусламжийг үзүүлдэг байна.

В.Нийгмийн халамж, эрүүл мэндийн хөтөлбөрийн хүртээмж, тусламжийн үйлчилгээг илүү сайжруулах тухай

Дэмжин туслах үйлчилгээ нь гэр оронгүй болж зовж шаналж буй хүмүүст тэдний хэрэгцээг хангах, ахиц дэвшил гаргахад нь туслах чухал хэрэгсэл болдог. ДГОХ-ын Вангаард хөтөлбөрийн үнэлгээ болон хотуудтай хийсэн бидний ажлын үр дүнд тулгуурлан гэр оронгүйдлийн түвшинг бууруулахад чухал нөлөө үзүүлдэг арга хэмжээ, тусламж үйлчилгээнүүд байдаг. Эдгээр нь гэр оронгүйдэлтэй тулгарсан хүмүүсийг

- Бичиг баримттай болгох;
- Төрөөс олгодог нийгмийн халамжийн хөтөлбөрүүдэд хамруулах;
- Сэтгэцийн эрүүл мэнд, анхан шатны тусламж үйлчилгээ зэрэг эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамруулах;
- Тухайн хүний хэрэгцээнд чиглэгдсэн, хүн төвтэй зарчимд суурилсан кейс менежментийн үйлчилгээг хүргэх;
- Бодисын хэрэглээ ба хор хөнөөлийг бууруулахад нь туслах зэрэг багтана.

Дараах жишээнд тодорхой улс орны жишээг танилцуулья. Хавсралтаас тодорхой эх үүсвэрүүдтэй танилцана уу:

Австрали улсад гэр оронгүй иргэдэд дэмжлэг үзүүлэх дэмжлэгт орон сууц байдаг ба үүнийг "түрээслэгчдэд боломжийн үнээр түрээслүүлэх, үнийг тогтвортой байлгах зэрэг эрүүл мэнд болон амьдралын бусад тал дээр нь туслахад чиглэсэн аливаа тусламжийн багц" гэж тодорхойлсон байдаг. Дэмжлэгт орон сууцыг нийтийн орон сууцаар хангагч байгууллагууд, ТББ-ууд болон төрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааны хүрээнд олгодог. Австралид орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх загваруудыг янз бүрийн аргаар зохион бүтээсэн байдаг бөгөөд үзүүлж буй үйлчилгээ нь тухайн загварт үйлчилж буй хүн амын хэрэгцээ шаардлага, онцлогоос хамаарч өөр өөр байдаг. Жишээлбэл, залуучуудад зориулсан орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөр нь гэр орон гэргүй ахмад настанд чиглэсэн хөтөлбөрөөс өөр үйлчилгээ үзүүлдэг. Хөтөлбөр бүр тусламжийн үйлчилгээгээ газар дээр нь үзүүлэхдээ бөөнд нь цугларсан эсвэл тархсан орчинд уу гэдгээрээ ялгаатай. Зарим тохиолдолд давхардсан онцлог байдаг. Жишээ нь Викториа Засан Хүмүүжих газраас хорих ангиас гарч, нийгэмд эргэн орж буй хоригдлуудад шилжилтийн үеийн төрөл бүрийн дэмжлэг үзүүлдэг.

С.Амьдрах зардал/Хямд төлбөртэй сууцнууд

Монголд Улаанбаатар хотыг тойрсон гэр хороолол өргөжиж, орон даяар хямд үнэтэй орон сууцны эрэлт хэрэгцээ улам ихэсч байгааг бид харсан. Хот гайхалтай түргэн өсөж, хөдөө орон нутгаас хот руу шилжих шилжилт хөдөлгөөн үргэлжилсээр байгаа тул хямд үнэтэй орон сууцны эрэлт нэмэгдэж, улмаар амьдралын баталгаагүй нөхцөл байдалд хүмүүсийг улам түлхэж, гэр оронгүй болоход хүргэнэ. Гэр оронгүй иргэдийн судалгааны тайлангаас харахад гэр оронгүй болсон иргэдийн 35 хувь нь ажлын байртай байгаа нь орлогодоо тааруулж түрээсээ төлж чадах хүн ам байгааг харуулж байна.

Хямд төлбөртэй орон сууц нь хүмүүсийг ядуурлаас ангижрахад нь дэмжлэг үзүүлж, эдийн засгийн өсөлт, сайн сайхан байдлыг цаашид нэмэгдүүлэхэд чухал үүрэгтэй. Тогтвортой, хямд орон сууц нь хувь хүн, гэр бүлийн санхүүгийн ачааллыг бууруулж, эрүүл мэнд, боловсрол болон бусад чухал хэрэгцээнд хөрөнгө оруулалт хийх боломжийг олгодог бөгөөд ингэснээр тэдний амьдралын чанарыг бүхэлд нь сайжруулж, эдийн засгийн үр дүнг сайжруулдаг. Чанартай орон сууц нь эрүүл ахуйн шаардлага хангаагүй, хэт ачаалалтай байх зэрэг амьдралын муу нөхцөлтэй холбоотой эрүүл мэндийн аюулд өртөх эрсдэлийг бууруулж, бие махбодийн болон сэтгэцийн эрүүл мэндэд сайнаар нөлөөлдөг. Тогтвортой орон сууцны орчин нь хүүхдийн амьдралын тогтворгүй нөхцөл байдал, байнгын нүүдлээс хамаарсан хичээл тасалдалтад өртөх магадлалыг багасгадаг тул тэдний боловсролын чанарт хувь нэмэр оруулдаг. Эцэст нь, хямд үнэтэй орон сууц нь олон нийтийн харилцааг бэхжүүлж, гэмт хэргийн гаралтыг бууруулж, нийгмийн тогтвортой байдал, эв нэгдлийг бий болгоход хувь нэмэр оруулдаг.

Орон сууцны үнэ нэмэгдэж байгаа нь дэлхийн хотуудад гэр оронгүй хүмүүсийн тоо нэмэгдэж байгаатай шууд хамааралтай бөгөөд хямд орон сууцны хэрэгцээ улам их байгааг илтгэж байна. Орон сууцны үнэ өсөхийн хэрээр хямд орон сууцны хомсдол эрчимжиж, түрээсийн үнэ өсөж, бага орлоготой өрхүүд нуруун дээрээ ачааны дийлэнх

хувийг үүрч байна. Засгийн газрууд хямд үнэтэй орон сууцны хүчтэй бодлого, хөтөлбөрүүдийг бий болгосноор илүү зөв нийгмийг бүтээдэг.

"Хүмүүс хот суурин газарт ажиллаж амьдрахаар нүүдэллэн ирэх тусам амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэхийн тулд хотжилтыг илүү сайн төлөвлөх, нийгмийн үйлчилгээ болон өрх айлуудын хөршийн хоорондын харилцан холбоо сайтай орчныг бүрдүүлсэн орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлэх чухал шаардлагатай байна "

Дэлхийн банкны хөтөлбөрийн удирдагч Таймур Самад.

Олон улс орон иргэдээ дэмжихийн тулд хямд үнэтэй орон сууцанд хөрөнгө оруулалт хийж байна. Индонез, Япон, Шри Ланка, АНУ-ын засгийн газрууд хуучин орон сууцыг сэргээн засварлахад идэвхийлэн оролцож, одоо байгаа орон сууцны нөөцийг сайжруулахын тулд хөрөнгө оруулагчид болон эзэмшигчдэд жижиг зээл олгодог. Бага орлоготой, анх удаа орон сууц өмчлөх иргэдэд туслах зорилгоор төрөөс урьдчилгаа төлбөрийн тусламж, Индонезийн ипотекийн зээлтэй холбоотой урьдчилгаа төлбөрийн тусламж (BP2BT) зэрэг бага хүүтэй орон сууцны зээл олгодог. Хот суурин газруудад орон сууцны үнэ нэмэгдэж буйтай тэмцэхийн тулд АНУ-ын орон нутгийнхан үнэ өсөхөөс өмнө үл хөдлөх хөрөнгийг хамтран худалдаж авах, улмаар бага орлоготой хүмүүст зориулсан худалдан авах чадварыг хадгалах зорилгоор итгэмжлэлийг бий болгосон. Ийм төрлийн аргууд нь оршин суугчдад байрны асуудлыг орон нутагтаа шийдвэрлэх боломжийг олгодог.

Европын орнуудад түрээслэгчдийн эрх, түрээсийн хяналтын механизмыг бэхжүүлэх, өсөн нэмэгдсээр байгаа эрэлттэй уялдуулан хотын захиргааг хямд орон сууцыг нэмэгдүүлэх бодлого баримтлахыг дэмжих, түлхэц өгөх аргуудыг хэрэглэж байна. Түрээслэгчдийг дэмжих нь орон сууцны шударга хууль тогтоомжийг тогтоох, хэрэгжүүлэх, аюулгүй байдал, засвар үйлчилгээ эсвэл нүүлгэн шилжүүлэлтийн асуудлаас үүдэн түрээслэгчдэд өргөдөл гомдол гаргах боломжийг олгох давуу талтай байдаг. Түрээсийн хамгаалалт нь орон сууцны нийлүүлэлт, түрээслүүлэгчид хамааралгүй.¹

D. Хөдөө орон нутгаас хот руу ирэх шилжилт хөдөлгөөн

Уур амьсгалын өөрчлөлт, хүнд хатуу өвлийн цаг агаар монголын уламжлалт мал аж ахуй эрхлэгч нүүдэлчдэд хүндээр нөлөөлж байна хэмээн олон оролцогч талууд ярьж байлаа. Малын хорогдол, алдагдсан мал сүргээ нөхөх санхүүгийн эх үүсвэр хомс байгаа нь нүүдэлчин айлууд тал нутгаас Улаанбаатар хотыг чиглэн хөдлөхөд хүргэдэг гэсэн үг юм. Нүүдэлчин гэр бүлүүдэд нөхцөл байдалд зохицон амьдрах, уламжлалт амьдралын хэв маягаа хадгалахад нь дэмжлэг үзүүлэх нь чухал хөрөнгө оруулалт юм. Хот руу нүүх нь зарим өрхөд зайлшгүй шаардлагатай алхам боловч хотод тохиромжтой ажил, орон сууц олох нь төсөөлж байснаас илүү хүнд байдаг. Энэхүү бэрхшээл нь хувь хүмүүс болон өрхүүдийг гэр оронгүйдлийн бусад хэлбэрт өртөх эрсдэлд оруулж хангалтгүй, баталгаагүй байранд амьдрахад хүргэх эрсдэлтэй.

¹ <https://www.smf.co.uk/stronger-protections-for-renters-wont-drive-landlords-out-of-the-market-analysis-shows/>

Хөдөө орон нутгаас хот руу шилжих шилжилтийн энэхүү үзэгдлийг ойлгон хүлээж авч, цаг уурын өөрчлөлтийн энэ үед уламжлалт нүүдэлчин хэв маягаар амьдарч буй малчдыг дэмжих стратеги боловсруулах, нүүдэлчин айлуудад орон байртай болох, ажил эрхлэх, боловсрол эзэмших боломжоор хангах замаар Монгол орон даяар хүлээн авахад дэмжлэг үзүүлэхдээ Олон Улсын Шилжилт Хөдөлгөөний Байгууллага, Барилга Хот байгуулалт, Орон Сууцжуулалтын яам, Хүнс Хөдөө Аж Ахуй, Хөнгөн Үйлдвэрийн Яамтай хамтран ажиллахыг зөвлөж байна. Нүүдэлчин малчин айлууд үргэлжлүүлэн нүүдэллэн амьдрах, эсвэл хот суурин газар суурьших шийдвэр гаргахад нь тустай иж бүрэн төлөвлөгөө боловсруулах нь гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх стратеги болж, Улаанбаатар хотын гэр хорооллын ачааллыг хөнгөвчлөх болно. Санхүүгийн яаралтай тусламж, бизнес эрхлэх, орлого нэмэгдүүлэх сургалт, эсвэл уламжлалт мал аж ахуйг уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан тохируулан эрхлэх сургалтыг тусламж болгон үзүүлж болно.

ДГОХ-ын Вангаард хотуудын нэг Бразил улсын Сан Пауло хотод ядуурлын улмаас дотоодын шилжилт хөдөлгөөн ихтэй байдаг бөгөөд мянга мянган гэр бүл, хүмүүс тохиромжтой орон байр олж авахын төлөө тэмцэж байна. Фавела гэж нэрлэгддэг албан бус суурин газруудад байрны түрээсийн төлбөр нэмэгдэж, олон гэр бүл, хүмүүс амьдрах шаардлага хангаагүй орон сууцныхаа ч түрээсийг төлж дийлэхгүй, гудамжинд амьдрах болсон. Улаанбаатар хотод Бразилийн Сан Паулогийн жишээнээс суралцах олон сургамж бий, гэр хорооллыг фавелагийн замаар явуулахгүй байх үүднээс бодлоготой, сайн ухаалаг стратеги боловсруулна гэж бид итгэж байна.

V. Дараагийн алхамуудад өгөх зөвлөмж

А. Тоо баримт

Монгол Улсын хувьд санал болгож буй дараагийн алхам бол гудамжны тооллогыг улсын хэмжээнд явуулах бөгөөд үүнийг “тухайн цаг мөч”-ид (point-in-time) буюу нэг шөнийн дотор тоолох судалгааны арга гэж нэрлэдэг. Төрөөс гэр оронгүй иргэдийн тооллого хийх дараах хэд хэдэн чухал шалтгаан байдаг:

1. Судалгаагаар цуглуулсан тоо баримтууд нь жилээс жилд гэр оронгүй хүмүүсийн нийт тоо хэд болж буйг, гэр оронгүй хүмүүсийн цуглардаг/унтдаг "халуун цэгүүд" болон гэр оронгүй хүмүүсийн өөрчлөгдөж буй "нүүр царай, төрх" зэрэг тодорхой бүлгүүдийг таньж, ойлгоход шаардлагатай мэдээллийг өгдөг;
2. Хөтөлбөрийн санхүүжилтийг мэдээлэх - нөөцийг үр дүнтэй хуваарилж, хамгийн их хэрэгцээтэй байгаа хэсэгт чиглүүлэхийн тулд;
3. Чиг хандлага, шинээр гарч ирж буй асуудлууд, сайжруулах шаардлагатай чиглэлүүдийг тодорхойлох;
4. Албан тушаалтнууд, холбогдох талууд, олон нийтийн мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх;
5. Тоо баримтанд суурилсан зорилтот арга хэмжээ төлөвлөх;
6. Хамтран ажиллах/зохицуулалт хийх, хамтын зорилгодоо хүрэхийн тулд тоо баримтыг ашиглах;
7. Хамгийн эмзэг бүлэгт хүрч, иргэн бүрийг тоолох төрийн даалгаврыг биелүүлэх;

Гэр оронгүй иргэдийн тооллогыг хийхдээ үнэн зөв, иж бүрэн мэдээлэл цуглуулахын тулд олон бүс нутгийг хамарсан сайн зохицуулалттай хийх шаардлагатай байдаг. Бүхий л үйл явцыг тасралтгүй явуулахын тулд төрийн нэгдсэн удирдамжин дор арга зүйгээ тодорхой болгохоос эхлэх нь чухал. Үүнд гэр оронгүйдэл гэж юу болохыг тодорхойлох, сайн дурынхан, ажилтнуудыг гэр оронгүйдлийг бусад асуудлаас ялгаж таних, түүнийгээ зохих ёсоор баримтжуулах чадварт сургах зэрэг орно. Орон нутгийн засаг захиргаа, ашгийн бус болон олон нийтийн байгууллагууд сайн дурынхныг дайчлахын тулд хамтран ажилладаг бөгөөд энэ нь гэр оронгүй хүмүүс амьдардаг хороолол, цэцэрлэгт хүрээлэн болон бусад газруудыг судлахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Хүмүүсийг унтаж байгаа газраас нь олох боломжийг нэмэгдүүлэхийн тулд тооллогыг ихэвчлэн шөнийн цагаар хийдэг. Хүн ам зүйн мэдээлэл цуглуулах, гэр оронгүй хүмүүсийн хэрэгцээг ойлгоход ихэвчлэн судалгаа, асуулга ашигладаг.

Мэдээллийн үнэн зөв, найдвартай байдлыг хангахын тулд төлөвлөх, мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх зэрэг олон үе шатыг хамруулан хийдэг. Хамрагдах газар нутгийг зураглах, сайн дурын ажилтнуудыг элсүүлэх, сургах, аюулгүй байдал, хамрах хүрээг хангах үүднээс хууль сахиулах болон нийгмийн үйлчилгээтэй хамтран ажиллах зэрэг тооллогын өмнө сайтар төлөвлөж бэлдэнэ. Тооллогын шөнө сайн дурынхныг гар утасны програм эсвэл цаасан дээр хэвлэсэн маягт зэрэг газрын зураг, мэдээлэл цуглуулах хэрэгслээр хангаж тодорхой байршилд баг болгон байрлуулдаг. Тооллогын дараа мэдээллийг нэгтгэж, цэгцлээд, дүн шинжилгээ хийж, гэр оронгүй хүмүүсийн цар хүрээг онцлон харуулсан, чиг хандлагыг тодорхойлж, бодлогын шийдвэрт тусгагдах цогц тайланг гаргадаг. Үүний үр дүнг төрийн байгууллагууд, үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага, олон нийтэд мэдээлснээр гэр оронгүйдлийн асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн санаачилгууд гаргана. Бусад эх сурвалжийг хавсралтаас үзнэ үү.

В. Гэр оронгүйдлийн бодлого боловсруулах зөвлөмж

Гэр оронгүйдлийн түвшинг бууруулах, таслан зогсоох чиглэлээр амжилттай ажиллаж байгаа улс орнууд гэр оронгүйдлийн үндэсний төлөвлөгөө боловсруулсан байдаг. Гол анхаарах зүйлсийн талаархи зөвлөмжийг доор харуулав. Бидний хамтран гарын үсэг зурсан Вангаардийн Харилцан ойлголцлын санамж бичгийл бодит байдал болгохын тулд ДГОХ нь гэр оронгүйдэлтэй тулгарсан хүмүүсийн хэрэгцээ, нөхцөл байдалд тохирсон гэр оронгүйдлийн талаар баримтлах бодлогыг боловсруулахад Монгол улсад дэмжлэг үзүүлэх болно. Дэлхийн улс орнуудын үндэсний бодлогуудад дүн шинжилгээ хийхэд амжилттай хэрэгжсэн бодлогууд дараахь асуудлуудыг хамарсан байдаг:

- Тодорхой зорилго тавин, тогтолцоогоор нь урьдчилан сэргийлэх
- Орон сууцыг нэн тэргүүний асуудал болгосон зарчим
 - Housing First буюу “Нэн тэргүүнд орон сууц” хөтөлбөр / Байнга тогтвортой амьдрахад зориулсан, улсаас олгох зарим төрлийн тусламжтай орон сууц
 - Түргэвчилсэн байдлаар дахин орон сууцжуулах
 - Хямд үнэтэй орон сууц
 - Орон сууцны ваучер буюу эрхийн бичиг
- Гэр оронгүй иргэдийн үйлчилгээг нийтийн орон сууцтай холбох;
- Хямралын үеэр байрлуулах болон түр хоноглох байр;

- Зорилтот, ганцаарчилсан кэйсийн хөтөлбөр;
- Үйлчилгээг зохин байгуулалттайгаар хүртээмжтэй байлгах;
- Гудамжинд хүрч үйлчлэх;
- Гэр оронгүй амьдралыг даван туулсан хүмүүстэй хамтран ажиллах;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй, LGBTQIA+, хүйс, гэр бүлийн байдал, залуучуудад ялгаварлан гадуурхах үзэгдлийг салбар дундын аргыг ашиглах замаар шийдвэрлэх;
- Шилжилт хөдөлгөөн ба уур амьсгалын өөрчлөлт.

Бодлого боловсруулахдаа дараах зүйлсийг анхаарвал зохимжтой:

- Салбар хоорондын хамтын ажиллагаа – Гэр оронгүйдлийн асуудлаар салбар бүр хариуцлага хүлээж, хамтран уялдаатай ажиллах;
- Гэр оронгүйдлийн талаар үндэсний хэмжээнд нэгдсэн тодорхойлолттой байх;
- Үр дүн, чанарыг сайжруулан, тогтвортойгоор тогтмол тоо баримт мэдээлэл цуглуулах;
- Зорилго, зорилт, жишиг үзүүлэлтүүд нь маш тодорхой байх;
- Зорилгодоо зориулагдсан санхүүжилтийн эх үүсвэрүүдтэй байх;

Хавсралтад бид улс орнуудын гэр оронгүйдлийн бодлого, түүнд өгсөн олон улсын байгууллагуудын зөвлөмжийг танилцуулав. Финляндын гэр оронгүйдлийн амжилттай бодлогын жишээнээс дурьдвал: Финляндад хямралын менежментээс байнгын орон сууцтай болгох, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ рүү чиглэсэн үндэсний бодлогыг хэрэгжүүлжээ. Бодлого, уялдаа холбоотой үйл ажиллагааны үр дүнд Финляндын судалгаагаар Хельсинкийн түр хоноглох байр, дотуур байрны орны тоо 1985 онд 2,121 байсан бол 2016 онд 52 болж буурчээ. Мөн хугацаанд тус хотод байрлах тусламж бүхий орон сууцны тоо 127 байсан бол 1309 болон өсч, урьд нь гэр оронгүй байсан иргэдэд зориулсан бие даасан түрээсийн орон сууц 65-аас 2433² болж нэмэгдсэн. Тэд гэр оронгүй болсон хүмүүст зориулсан нийтийн орон сууцыг өргөжүүлэхээр ажиллаж, шөнийн түр хоноглох байрны хэрэглээг зогсоох үндэсний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлсэн байна. Финлянд улс 2016-2019 оны гэр оронгүйдлийн анхан, хоёрдогч, гуравдагч шатлалын урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөөнд, залуучууд, цагаачдын гэр оронгүй байдлыг судлах, одоогийн орон сууцанд байгаа хүмүүсийг аюулгүй болгох арга зам, байрнаас албадан нүүлгэлтээс урьдчилан сэргийлэх, орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлэх зэрэг олон салбарыг хамарсан цогц стратегийг хэрэгжүүлсэн юм.

Монгол Улсын Үндэсний бодлого боловсруулах ажлыг Барилга, хот байгуулалтын яам, Эрүүл мэндийн яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Үндэсний статистикийн хороо, НҮБ-ын Монгол дахь төлөөлөгчийн газартай зөвшилцсөний үндсэн дээр бодлогын төсөл боловсруулахад Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам тэргүүлж манлайлан оролцохыг зөвлөж байна.

С. Бусад зөвлөмжийн хураангуй

Тайлангийн бусад хэсэгт дэлгэрэнгүй тайлбарласанчлан ХНХЯ-д дараахь ажлуудыг удирдан чиглүүлэхийг зөвлөж байна.

² <https://www.huduser.gov/portal/periodicals/cityscpe/vol22num2/ch4.pdf>

- Гэр оронгүйдлийг шийдвэрлэх төлөвлөгөө, хэрэгжилтэд гарч буй ахиц дэвшлийн талаар оролцогч талуудтай тогтмол, олон агентлагуудтай хамтарсан уулзалтуудыг зохион байгуулах;
- Орон сууцны сонголтыг нэмэгдүүлэх;
- Хямд өртөгтэй орон сууцыг нэмэгдүүлэх стратеги боловсруулж хэрэгжүүлэх;
- Тусламжийн үйлчилгээний нэр төрлийг олшруулан, нийгмийн халамж, эрүүл мэндийн хөтөлбөрүүдийн уялдаа холбоог бэхжүүлэх;
- Хөдөөнөөс хот руу шилжин ирэгсдийг орон байраар хангахад дэмжлэг үзүүлэх стратеги боловсруулахын тулд ОУ-ын Шилжилт Хөдөлгөөний Байгууллагатай хамтран ажиллах;
- Гэр оронгүйдлийн түвшинг хэмжих зорилгоор Монгол улс даяар тооллого явуулах;
- Гэр оронгүйдлийн талаар баримтлах Монгол улсын анхны бодлогын баримт бичгийг боловсруулах;

Монгол Улсад гэр оронгүйдлийн асуудлыг шийдвэрлэх хүчтэй суурь аль хэдийн тавигдсан бөгөөд цаашид үр дүнтэй стратеги боловсруулахад та бүхэнтэй хамтран ажиллахад таатай байх болно. Төр засгийн удирдлага, иргэний нийгэмтэй хамтран ажилласнаар гэр оронгүйдлээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг бууруулах, таслан зогсоох боломжтойг харуулан дэлхийн бусад улс орнуудад үлгэр жишээ улс болох боломж Монгол Улсад бий гэж бид үзэж байна.

APPENDICES

APPENDIX 1: High Level, Global Definition and Data Elements Recommendations from the Global Homeless Data Initiative

The role of the Global Homelessness Data Initiative (GHDI) Advisory Committee is to provide technical and strategic advice to the design and implementation of the overall strategy and standards for global homeless enumeration. These recommendations from the GHDI represent minimum standards for enumerating homelessness for member states.

1. Definition of homelessness

Member states should set a clear definition of homelessness. As homelessness has many different manifestations from street homelessness to living in shelters, or in buildings unfit for human habitation, countries should define homelessness into categories and create subcategories creating a national definition framework of homelessness based on national and local context. This national definitional framework should align with UN categories and descriptions of homelessness, as follows:

- I. Category 1: People living on the streets, in other open spaces or in buildings not intended for human habitation
- II. Category 2: People living in temporary accommodation or shelters for people experiencing homelessness
- III. Category 3: In accordance with national legislation and local context, may include, among others, people living in severely inadequate accommodation without security of tenure and access to basic services

Informed by the UN categorical descriptions of homelessness, enumeration should be conducted according to this national definitional framework of homelessness with reporting on aggregated totals of each definitional category.

2. Methodology

Developing the methodology for homeless enumeration should start with a consultative process including meetings with key stakeholders including other government ministries/agencies, civil society, health agencies, people with the lived experience of homelessness, police/law enforcement, and community leaders. Countries should select the methodology that is best for their context/capacity. Countries should consider using a combination of the methodologies shared below. For example, conducting annual PIT Counts, linking PIT count surveys to administrative data, and including a methodology for homeless enumeration in the national census. Ministries/Organizations leading enumeration should share detailed description of all methods used in enumeration in public reporting.

- a. Methodologies for Homeless Enumeration
 - i. Point-in-time counts
 - ii. Registry weeks/By-name lists
 - iii. Service-based sampling
 - iv. Administrative data
 - v. Censuses

3. Demographic Information

For enumeration, specific demographic information should be collected using survey tools and assessments. This demographic information will be crucial to understand the intersections of who is experiencing homelessness and to use the data to create better, more targeted policies and programs for people experiencing homelessness. Recommended disaggregation/demographic information includes:

- a. Sex, age, type and size of household, geographic location, length of time person has experienced homelessness and health/disability status

- b. Where possible: by sources of income, race, ethnicity, migratory status, causes of person's homelessness including reason for loss for last settled home, health information, and other characteristics relevant in national contexts.

4. Frequency and timing

For enumerating homelessness at a national level, recommend that at a minimum, member states collect homelessness data:

- a. At least once a year
- b. At the same time(s) annually to allow tracking of trends

In practice, many countries collect homelessness data multiple times a year or in real-time. The frequency and timing of homelessness enumeration should include considerations such as maintaining high data quality, reporting structures, and ensuring the resulting data is being used promptly to inform policies, monitor programs, and link people to services.

5. Geographic Coverage

The geographic scope of the enumeration should ensure that the majority of people experiencing homelessness are included across a community, regional, and national level, this includes:

- a. Enumeration of homelessness is geographically comprehensive including major cities
- b. Methodology should include a sample of areas: rural areas, communities, towns, cities of different sizes in order to be geographically comprehensive
- c. Transparency about data sources and geographic locations in reporting

6. Data Consent, Privacy, and Security

Data consent, security, and privacy concerns should factor centrally into any data strategy, and this is especially important regarding data with identifying information that is disaggregated and collected on vulnerable or marginalized subgroups. For surveys and assessments, data consent should be secured, with people being told how and why their data will be used. People should be given the option to refuse consent without any recourse, and must be able to withdraw consent easily at any time. The minimum standard for data consent, privacy, and security, including:

- a. Informed Consent Policies for Surveys with explanations on how individual-level data will be shared including using identifying information to link people to services
- b. Data Collection Privacy Policies including procedures in place to protect the confidentiality of client data, this includes using authorized staff personnel to conduct surveys, and only using volunteers only when absolutely necessary
- c. Secure Data Storage, including ensuring all surveys and identifying information should be stored in secure locations and digital information on secure servers, with no personally identifying information stored on local or staff/volunteer devices
- d. Data Sharing Protection Procedures to protect client data and with all public information shared anonymously. Data sharing agreements across agencies/ministries, etc. should align with data security, privacy, and consent policies and procedures and data sharing should feed into national programs and allow for people experiencing homelessness to access social benefits and other government programs

7. Data Quality

Data Quality Management policies and procedures should be in place including quality/validation procedures to address common quality issues including duplication, etc. Homeless Data should be from primary data sources.

8. Reporting on National Homeless Data

Public Reporting on Homelessness should include the following:

- a. Data authorities report on homeless data and trends annually
- b. Reporting should allow for monitoring of homeless data, and inform policies, programs, and governance
- c. Reporting includes:
 - i. Description of all data sources used for enumeration
 - ii. National Definitional Framework of Homelessness with categories
 1. Aggregated totals of homelessness should be reported for each definitional category
 - iii. Detailed Description of methodological approach(es), data quality procedures, and consent/data protection practices
 - iv. Analysis of trends and communication on how the data will be used for homeless service implementation and reduce homelessness

APPENDIX 2: Street Count/Point-in-Time Count Resources

A Point-in-Time (PiT) count is a cross-sectional snapshot of the homeless population in a region at a particular point in time. This methodology generally involves a street-count on a particular night, where expert-led volunteers canvas specific geographic areas in order to identify and enumerate people who are sleeping unsheltered on that night. In jurisdictions with homeless shelters, PiT street counts often include a shelter enumeration as well.

PiT counts present an opportunity to collect demographic information on the population of people experiencing homelessness by administering surveys during the enumeration. In some instances, communities use the PiT count to collect actionable, identifiable data on those experiencing homelessness, an exercise referred to as a ‘registry week.’ These ‘registry week’ activities produce information that allows communities to understand individuals’ circumstances so the factors contributing to their homelessness can be addressed more effectively.

The PiT count methodology is the primary means of homelessness enumeration in North America, factoring centrally into the production of homelessness statistics in the United States and Canada. It has also been used for homeless enumeration in various other cities across the globe such as Montevideo, Uruguay; Brussels, Belgium; and León, Nicaragua. While the basic elements (i.e., street/shelter counts, surveys) of PiT counts are broadly the same from one jurisdiction to another, methodological variations do exist.

One variable factor is how comprehensively the geographic area where the count is taking place is canvassed. Ideally, all geographic areas within a jurisdiction that contain unsheltered people would be canvassed during a PiT count. However, this is often not feasible due to resource constraints. Rather than comprehensively canvassing an entire geographic region, PiT counts often rely on some type of sampling approach depending on local context. In jurisdictions where homelessness is known to be geographically concentrated in certain areas and relatively nonexistent in others, enumerations may take place only in the areas of high concentration. In contexts where the scale of homelessness might pose significant logistical challenges, such as New York City, high-concentration areas are canvassed and low-concentration areas are randomly sampled for canvassing. Statistical extrapolation is then used to estimate the total homeless population.

An additional variable factor is the use of techniques to increase accuracy by correcting for double counting or missed persons in enumerations. Some PiT counts use service-based sampling surveys to estimate how many people may have been missed in the street count. This occurs by surveying people at service locations frequented by people experiencing homelessness the day after a street count takes place

and asking them where they slept the previous night. The proportion of those who would not have been captured in the street count is used to estimate the total number of people likely missed, and the overall estimate is adjusted accordingly.

Another method of improving the accuracy of a PiT street count is through the use of decoys, sometimes referred to as a plant-capture technique. This works by stationing volunteer decoys throughout the geographic area where the PiT count is taking place and observing how many of them are identified and interviewed by the volunteers conducting the street count. After the count, the proportion of decoys overlooked by the enumerators is used to estimate the likely proportion of people experiencing homelessness that would have been missed by the count, and the final count estimate is adjusted accordingly.

Despite the widespread use of the PiT count and the relative sophistication of some PiT count variations, there are several limitations to this method of enumeration. Street counts are logistically difficult to execute. Unsheltered people may intentionally conceal themselves from view, making it challenging to achieve an accurate count. Further, PiT counts require substantial resources for planning and executing the count and often rely heavily on volunteers which must be recruited and adequately trained.

In addition to logistical challenges, the design of PiT counts comes with limitations as well. Given its cross sectional design and the fact that many people move in and out of homelessness while a smaller proportion experience homelessness chronically, the composition and demographic characteristics of the homeless population accounted for in a PiT count is unlikely to be representative of the general homeless population. Because of their design, PiT counts tend to overestimate the chronically homeless population. Further, they likely miss significant portions of those experiencing ‘hidden homelessness,’ or people who may be living with friends, relatives, or sleeping in vehicles.

Street Count / PiT Count Resources

I. Point-in-Time Count Toolkits

Canadian Point-in-Time Toolkit & Reaching Home: Canada’s Homeless Strategy & Everyone Counts: A Guide to Point-in-Time Counts in Canada. (heavily cited in the Canadian PiT Count Toolkit)

<https://www.homelesshub.ca/sites/default/files/download-chapter/PiT%20Count%20Toolkit%202020%20Final.pdf>

<https://homelessnesslearninghub.ca/wp-content/uploads/2021/06/HPD-Guide-PiT2020-3rd-ed-20191129-EN-ED.pdf>

- Addresses core criteria mentioned in IGH ‘[street count methodology](#)’ document.
- Highlights importance of focusing on and consulting with vulnerable groups.
- Highlights importance of collaboration (Planning & Partnership, p. 6)
 - Section on planning, creating a core team.
- Methodology and implementation section that details the types of homelessness and definitional considerations; discusses pros and cons of including additional populations.
- Includes sample surveys and links to additional surveys.
- Possible drawback: assumes substantial resources for planning the count (e.g., for hiring specialists, consultants where needed).

U.S. Dep’t of Housing and Urban Development: Point-in-Time Count Methodology Guide

link: <https://files.hudexchange.info/resources/documents/PIT-Count-Methodology-Guide.pdf>

- Similar to Canadian toolkit; features detailed discussions on core criteria IGH mentions in ‘[street count methodology](#)’ document.
- Might be too specific to the U.S. CoC system. Much of the language is couched in terms of compliance with HUD regulations and CoC requirements.

Homeless Link: Rough Sleeping Estimates Toolkit 2020 (UK)

<https://www.homeless.org.uk/our-work/resources/rough-sleeping-estimates>

- Primary toolkit document is a bit more concise than the HUD and Canadian Observatory on Homelessness toolkits above.
- Provides an example timeline of activities to be undertaken and how to decide which type of count to use.
 - Some of the types of counts described (i.e., evidence-based estimate, and evidence-based estimate including a spotlight count) may not be relevant to all contexts, as they rely on information (i.e., administrative data) gathered by some sort of organization or agency that allows for an estimate or partial estimate *without* a street count taking place.
- Link also features supplemental resources (e.g., resources for volunteers, guidance on pre-count intelligence gathering) that could be adapted to local contexts

Everyone Counts: St. John's Homeless Point-in-Time Count Model (Newfoundland & Labrador, Canada)

<https://static1.squarespace.com/static/5ce447ded4c5c500016591a0/t/5d6fc3375ea54a00019b5bec/1567605563404/Everyone-Counts-SJS.pdf>

Example of a particular city's PiT count enumeration methodology. Includes information on street counts as well as shelter and community center drop-in site enumeration tactics (as the report notes that rough sleeping is not prevalent in the area). Includes example budget and workplan/phase timeline.

A Guide to Undertaking a Rough Sleeping Count (Dublin, Ireland)

<https://www.homelessdublin.ie/content/files/A-guide-to-undertaking-a-rough-sleeper-count.pdf>

First half of the document addresses the importance of street counts and differences in enumeration methods among cities. Second half of the document details how the enumeration process is executed in Dublin, Ireland, addressing the various phases of the street count (i.e., planning, implementation, final preparation, count execution, and post-count data analysis).

II. PiT Supplemental Materials

U.S. Dep't of Housing and Urban Development: Point-in-Time Survey Tools

<https://www.hudexchange.info/resource/3322/point-in-time-survey-tools/>

- Features several PiT surveys that could be used as a reference for others in creating their own.

U.S. Dep't of Housing and Urban Development: Point-in-Time Count Volunteer Training Toolkit

<https://www.hudexchange.info/resource/5864/pit-count-volunteer-training-toolkit/>

- Features supplemental volunteer training materials

By-Name List Best Practice Guide <https://www.world-habitat.org/wp-content/uploads/2017/01/2.4-By-Name-Lists-information.pdf>

- Describes best practices regarding establishing and managing a by-name list.
 - Somewhat tailored to U.S. context (mentions of CoCs, VA, etc), but still might be useful information.

Hopper, K., Shinn, M., Laska, E., Meisner, M., & Wanderling, J. (2008). Estimating numbers of unsheltered homeless people through plant-capture and postcount survey methods. *American Journal of Public Health* 98(8), 1438-1442.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2446453/pdf/0981438.pdf>

- Article describes two methods used to improve accuracy and better understand shortcomings of New York City's street count. Volunteer 'plants' were strategically stationed throughout the city to see if those conducting the count would identify them as homeless. Additionally, surveys were administered at service sites to determine how many people may have been missed in the count due to not being in a visible location the night of the count.

Chicago PiT Count & Survey Report

https://allchicago.org/wp-content/uploads/2020/10/2020-PIT-Report_vFinal.pdf

- Could not find the actual survey used, but this report documents the findings of many of the survey questions and may be helpful as a post-count summary report example.

APPENDIX 3: POLICY RESOURCES

National homelessness policy provides a framework for a country's approach to enumeration, prevention, rapid housing, and long-term, effective solutions, reducing economic and social costs. Clear policies foster collaboration between governments, NGOs, people with lived experience and communities, ensuring vulnerable populations receive the support and for stakeholders to forge a path together

OECD [National Homeless Policies](#)

OECD [Homelessness Toolkit](#)

FEANTSA: [Ending Homelessness: A Handbook for Policy Makers](#)

Examples of National Policies

[Canada](#)

[Wales Rough Sleeping Action Plan](#), [Scotland](#) and [UK Homelessness Legislation](#)

[United States Federal Plan](#) and [United States Homelessness Laws](#)

Details on Criminalization of Homelessness: <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2023/call-input-decriminalization-homelessness-and-extreme-poverty>

APPENDIX 4: PREVENTION

Due to a variety of causes such as job loss, financial hardship, mental health issues, and substance abuse, people become homeless every day. Studies have shown that intervening before someone becomes homeless is cheaper than the cost of services to help someone leave homelessness and prevention programs are critical to reduce inflows, the number of people becoming or returning to homelessness. Prevention can work to support tenants stay in their homes and support people transitioning from institutions or youth from foster care. A growing number of countries are including prevention in their homelessness work. These countries include prevention programs or legislation: [England](#), [Wales](#), [Germany](#), [United States](#), [Finland](#)

US Prevention Framework

[Evolving an evidence-based model for homelessness prevention](#)

[Does emergency financial assistance reduce crime?](#)

[The Geelong Project – Interim Report](#) preventing ‘at-risk’ young students from becoming homeless, disengaging in their education and leaving school early.

[Go to the Geelong Project’s Website.](#)

[Homelessness Prevention: A Review of the Literature](#)

[Preventing youth homelessness - An international review of evidence](#)

[Advancing a Five-Stage Typology of Homelessness Prevention](#)

[A New Direction: A Framework for Homelessness Prevention](#)

APPENDIX 5: EXPANDING HOUSING OPTIONS

Countries that have prioritize affordable housing and housing solutions include diversified housing options have [long-term reductions](#) in homelessness and improved metrics for citizens overall health. An increase in housing prices has been shown to directly connect to an increase in homelessness. Stable housing provides a foundation for individuals to access employment, healthcare, and social services, breaking the cycle of poverty and instability. Investing in affordable housing, rental assistance, and supportive housing programs reduces reliance on emergency shelters and lowers public costs associated with homelessness. By focusing on housing, governments can prevent long-term homelessness, improve public health outcomes, and foster more inclusive and resilient communities.

[Affordable housing is key to end cycles of homeless](#)

[Housing and homelessness - Eurocities](#)

[Secure access to social and affordable housing for all | EESC](#)

[A Beginners Guide to Housing First](#)

[Why Street Homelessness Has Decreased in Japan: A Comparison of Public Assistance in Japan and the US](#)

[Rapid rehousing for persons experiencing homelessness: a systematic review of the evidence](#)

[Association of Promoting Housing Affordability and Stability With Improved Health Outcomes](#)

APPENDIX 6: SUPPORT SERVICES RESOURCES

Case Management

Case Management is a collaborative, strategic approach to service provision where the individual receiving services works with a staff member or team who arranges access to a variety of services and resources for the client. Case Management services are highly individualized to meet the needs of the individual and are best delivered with a person-centered approach. Case Management has been shown to be an effective approach for people experiencing homelessness, especially those with complex needs. There is greater support for more intensive Case Management, and Intensive Case Management (ICM), Assertive Community Treatment (ACT), and Critical Time Intervention (CTI) are all specific models that have shown effectiveness at improving outcomes for people experiencing homelessness.

1. [Case Management - Canadian Observatory on Homelessness](#)
2. [The Effectiveness of Case Management Interventions for the Homeless, Vulnerably Housed, and Persons with Lived Experience: A Systematic Review](#)
3. [Executive Summary: Understanding How to Support People Experiencing Homelessness Through Case Management](#)
4. [Toolkit for Intensive Case Management in Canada - Ministry of Employment and Social Development of Canada](#)

5. [Adaption and Implementation of the Housing Outreach Program Collaborative \(HOP-C\) North for Indigenous Youth](#)
6. [Evidence Synthesis - Evidence-Informed Interventions and Best Practices for Supporting Women Experiencing or At Risk of Homelessness: A Scoping Review With Gender and Equity Analysis](#)
7. [National Alliance to End Homelessness - Rapid Re-Housing Toolkit](#)

Substance Use: There is a strong correlation between homelessness and problematic substance use. While there are many evidence-based interventions for problematic substance use, interventions targeted at people experiencing homelessness should be offered in a certain context. People experiencing homelessness face many material and social barriers in accessing substance use treatment, and it is especially important for practitioners working with this population to take a person-centered approach and meet clients where they are at. Service providers should avoid moralizing or criminalizing substance use, as the stigma associated with substance use is a major barrier in successful recovery. Abstinence-based substance use treatment should ideally be offered alongside harm reduction services.

Harm Reduction: Harm Reduction is an approach to problematic substance use that seeks to minimize the negative effects of substance use without the requirement that individuals abstain from substance use completely. Harm reduction is an effective approach to take when working with people experiencing homelessness because of its ability to reduce the health and legal risks of substance use while also having a low barrier to entry, since individuals not wanting or able to completely abstain from substance use can still receive treatment. It is also a key tenet of the housing first model. Harm reduction emphasizes the individual's ability to make their own decisions about their own recovery. Specific harm reduction practices include but are not limited to needle and syringe exchanges, drug consumption rooms, opioid agonist therapy, and managed alcohol programs.

Harm Reduction

1. [What is Harm Reduction? - Harm Reduction International](#)
2. [Homelessness & Harm Reduction - National Harm Reduction Coalition](#)
3. ["That's Just Good Harm Reduction" - Changing the Conversation](#)
4. [What Constitutes Effective Problematic Substance Use Treatment from the Perspective of People who are Homeless?](#)
5. [Harm Reduction Strategies for Severe Alcohol Use Disorder in the Context of Homelessness: A Rapid Review](#)
6. [Boosting the Power of Harm Reduction: Creating a Comprehensive and Culturally Responsive System of Care Servicing People Experiencing Homelessness with Substance Use Disorders](#)
7. [Barriers to Accessing Addiction Treatment for Women at Risk of Homelessness](#)

Re-integration and building autonomy

1. [The Ties That Bind and Unbound Ties: Experiences of Formerly Homeless Individuals in Recovery From Serious Mental Illness and Substance Use](#)
2. [ARH1: Responses Towards Ending Chronic Homelessness - Canadian Alliance to End Homelessness](#)
3. [Supporting Intersecting Cultural Needs of Gender and Age by Increasing Cultural Safety and Humility for Housing First Initiatives](#)
4. [The Role of Transportation in Sustaining and Reintegrating Formerly Homeless Clients](#)
5. [Access to Self-Care Interventions Can Improve Health Outcomes for People Experiencing Homelessness](#)
6. [I'taamohkanoohsin \(Everyone Comes Together\): \(Re\)connecting Indigenous People Experiencing Homelessness and Substance Misuse to Blackfoot Ways of Knowing](#)
7. [Taking an Equitable Approach to Unsheltered Homelessness](#)

